

Το σύγχρονο δικαιοπλάισιο του οικονομικού εξαναγκασμού,

Μια αλλιώτικη προσέγγιση στα πλαίσια της απόφασης αναφορικά με την αγωγή υπ' αριθμόν 2784/10, 26/9, 2014.

Μαρία Παχίτη, Προπτυχιακή φοιτήτρια,
Τμήμα Νομικής, Ευρωπαϊκό Παν/μιο Κύπρου

Το παρόν άρθρο πραγματεύεται το ζήτημα του Οικονομικού Εξαναγκασμού, υπό το πρίσμα της σχετικής νομοθεσίας και νομολογίας και δη της πρόσφατης δικαστικής απόφασης, Χρίστου Αυξεντίου κ.α. ν. Συνεργατικού Οργανισμού «Πρωτοβουλία Γυναικών» Κύπρου (Αρ. Αγωγής 2784/10, 26/9, 2014) που τεκμαίρεται πως θα αποτελέσει θεμελιώδες και ιδιαίζούσης σημασίας προηγούμενο για περιπτώσεις οικονομικών διαφορών που άπτονται της εφαρμοστέας, υπό των τραπεζικών ιδρυμάτων, πρακτικής.

“Η ικανότητα του ανθρώπου για δικαιοσύνη κάνει τη δημοκρατία δυνατή, αλλά η κλίση του ανθρώπου προς την αδικία κάνει τη δημοκρατία απαραίτητη”⁽¹⁾ είχε υποδείξει ο Niebuhr R. και τούτη η βραχυλογικά διατυπωμένη αλήθεια καθίσταται διαχρονικά επίκαιρη καθώς η αδικία, ως φαινόμενο κοινωνικής παθογένειας, υφίσταται από αρχαιοτάτων χρόνων⁽²⁾ και φτάνει μέχρι την εποχή μας, που διέπεται από την αποσάθρωση των κοινωνικών ιστών και των αξιακών συστημάτων και την πνευματική και ηθική παρακμή του ανθρώπου, καθιστώντας επιτακτική και αδιαμφισβήτητη αφενός, την αναγκαιότητα διασφάλισης της περιφρούρησης και εφαρμογής των δημοκρατικών θεσμών και αφετέρου, την προάσπιση των δικαιωμάτων των αδυνάτων έναντι των ισχυρών. Και είναι σε αυτό ακριβώς το σημείο που έγκειται η σπουδαιότητα του δόγματος του οικονομικού εξαναγκασμού δοθέντος ότι συνιστά απότοκο του δικαίου της επιείκειας με προέχουσα επιδιώξή του την «προστασία του αδυνάτου έναντι του δυνατού, του αγαθού έναντι του πονηρού, του αδίκου, του ασυνειδήτου και του κακόπιστου»⁽³⁾.

1. Οικονομικός Εξαναγκασμός

A. Το Δόγμα του Οικονομικού Εξαναγκασμού

Ο «εξαναγκασμός» (Duess)⁽⁴⁾, υποδεικνύεται ως ένας εκ των λόγων που εξουδετερώνουν την ελεύθερη συναίνεση⁽⁵⁾, η οποία συνιστά τον ακρογωνιαίο λίθο του Δικαίου των Συμβάσεων, καθιστώντας ακυρώσιμη τη συμφωνία που έχει προκύψει. Πιο συγκεκριμένα, δυνάμει του Άρθρου 15 του περί Συμβάσεων Νόμου, Κεφ.149, ως εξαναγκασμός ορίζεται «η διάπραξη ή η απειλή διάπραξης πράξης απαγορευμένης από τον Ποινικό Κώδικα ή από τροποποίησή του, ή η απειλή κατακράτησης, περιουσιακού στοιχείου, προς βλάβη οποιουδήποτε προσώπου, η οποία γίνεται με πρόθεση να αναγκαστεί ο άλλος να συνάψει συμφωνία». Επισημαίνεται ωστόσο πως, ο ορισμός αυτός, ένεκα του αποκλειστικού συσχετισμού του εξαναγκασμού με πράξεις ή απειλές βίας εναντίον του προσώπου (duress of person) ή κατακράτησης των περιουσιακών του στοιχείων (duress of goods), δεν δύναται να καλύψει, λεκτικά ή ερμηνευτικά, την έννοια του οικονομικού εξαναγκασμού (economic duress)⁽⁶⁾, που συνιστά μία ιδιαίτερη μορφή

“ο ορισμός αυτός, ένεκα του αποκλειστικού συσχετισμού του εξαναγκασμού με πράξεις ή απειλές βίας εναντίον του προσώπου (duress of person) ή κατακράτησης των περιουσιακών του στοιχείων (duress of goods), δεν δύναται να καλύψει, λεκτικά ή ερμηνευτικά, την έννοια του οικονομικού εξαναγκασμού (economic duress)”

καταναγκασμού απορρέουσα από αριθμό σχετικά πρόσφατων αποφάσεων σημαντικών αγγλικών υποθέσεων⁽⁷⁾, αρχής γενομένης από το 1976⁽⁸⁾, η οποία επιφέρει τα ίδια ακυρωτικά αποτελέσματα με κάθε άλλη μορφή καταναγκασμού⁽⁹⁾.

Β. Η εφαρμογή του δόγματος στην Κύπρο

Η επίδραση που ασκεί το Αγγλικό νομικό σύστημα στη Κυπριακό είναι αναπόφευκτα αναντίρρητη και προδήλως εξαπλώνεται σε κάθε έκφανση του δικαίου, συμπεριλαμβανομένου και του οικονομικού καταναγκασμού, υπό την μορφή τακτικών αναφορών σε αποφάσεις των αγγλικών δικαστηρίων και υποδείξεων αναφορικός προς την αναγκαιότητα συνδυαστικής εφαρμογής τους με το θεσπισμένο περιεχόμενο της υφιστάμενης νομοθεσίας προκειμένου να επιτευχθεί στο μέγιστο δυνατό βαθμό η ορθότερη ρύθμιση των διαφόρων νομικών ζητημάτων που αναφέρονται προϊόντος του χρόνου. Εν προκειμένω, λαμβάνοντας υπόψη την υπόδειξη του Ανωτάτου Δικαστηρίου στην υπόθεση Κούτας, δυνάμει της οποίας «το δόγμα του οικονομικού εξαναγκασμού συνιστά αποτέλεσμα και έκφραση του δικαίου της επιείκειας (equity)», καθίσταται έκδηλη η αναγκαιότητα συνδυασμού της αγγλικής νομολογίας με το άρθρο 15, το οποίο «δεν καλύπτει απειλές στις επιχειρήσεις ή στο εμπόριο»⁽¹⁰⁾, προς επίλυση ζητημάτων που άπτονται του οικονομικού εξαναγκασμού, συμπεριλαμβανομένων και άλλων ειδών συμβάσεων, όπως «εμπορικές συναλλαγές και εμπορικές συμβάσεις».

Βάσει των πιο πάνω και δεδομένου του γεγονότος ότι, ο νόμος και η νομολογία συνιστούν ζωντανούς οργανισμούς που εξελίσσονται διαρκώς προκειμένου να εναρμονίζονται και να συμπορεύονται με τα νέα δεδομένα που προκύπτουν, κρίνεται σκόπιμη και επιβεβλημένη η τακτική μελέτη και η αδιάλειπτη ενημέρωσή μας όσον αφορά τις εξελίξεις και τις πρόσφατες αποφάσεις. Υπό

το φως της οπτικής αυτής, παρατίθεται και αναλύεται ακολούθως η πρόσφατη δικαστική απόφαση, Χρίστου Αυξεντίου κ.α. ν. Συνεργατικού Οργανισμού «Πρωτοβουλία Γυναικών» Κύπρου⁽¹¹⁾.

2. Υπόθεση Χρίστου Αυξεντίου κ.α. ν. Συνεργατικού Οργανισμού «Πρωτοβουλία Γυναικών» Κύπρου (Αρ. Αγωγής 2784/10, 26/92014)

Α. Πραγματικά Περιστατικά

Η επίδικη υπόθεση αφορούσε αγωγή δανειοληπτών κατά Συνεργατικού Πιστωτικού Ίδρυματος, εκ του οποίου είχε εξασφαλίσει δάνειο ύψους €300.000 με περιθώριο αποπληρωμής 15 χρόνια και επιτόκιο 8%. Οι δανειολήπτες, εντός 2 μηνών είχαν προβεί σε συνολολόγηση έτερου δανείου από άλλη τράπεζα που τους προσέφερε ευνοϊκότερους οικονομικούς όρους και είχαν ζητήσει να προβούν σε εξόφληση του αρχικού του δανείου, καταβάλλοντας και τους οφειλόμενους τόκους στο Συνεργατικό Πιστωτικό Ίδρυμα που τους το είχε παραχωρήσει. Το εν λόγω Συνεργατικό Πιστωτικό Ίδρυμα, αξίωσε πέραν του ποσού του κεφαλαίου (€300.000) και των τόκων (€4.004,17), επιπλέον καταβολή ποσού €64.995,83- υπό την μορφή διοικητικών εξόδων και αποζημίωσης για περιορισμό της απώλειας των κερδών, διαμηνύοντας στους δανειολήπτες πως, σε περίπτωση που δεν κατέβαλλαν το συνολικό ποσό των €369.000 δεν θα προέβαινε σε εξάλειψη της υποθήκης και επομένως, δεν θα μπορούσαν να προβούν σε σύναψη δανείου με άλλη Τράπεζα. Οι Ενάγοντες υποχρεώθηκαν να πληρώσουν στην Εναγόμενη Εταιρεία το αξιούμενο ποσό των €369.000 υπό διαμαρτυρία και ακολούθως, με επιστολή προς τον Έφορο Εποπτείας και Ανάπτυξης Συνεργατικών Εταιρειών, κατήγγειλαν την Εναγόμενη Εταιρεία ενώ παράλληλα καταχώρησαν αγωγή στο δικαστήριο, ζητώντας επιστροφή του ποσού

"το δόγμα του οικονομικού εξαναγκασμού συνιστά αποτέλεσμα και έκφραση του δικαίου της επιείκειας (equity)"

Το σύγχρονο δικαιοικό πλαίσιο του οικονομικού εξαναγκασμού

των €64.995 που είχαν αδικαιολόγητα, κατ' ισχυρισμό, καταβάλει.

Β. Βασικά Νομικά Σημεία

Οι Ενάγοντες, με επιστολή προς τον Έφορο Εποπτείας και Ανάπτυξης Συνεργατικών Εταιρειών, είχαν καταγγείλει την Εναγόμενη Εταιρεία για την αυθαίρετη, αδικαιολόγητη και παράνομη συμπεριφορά της ενώ δια της αγωγής τους στο δικαστήριο, αιτούντο επιστροφής του ποσού των €64.995,83- που, κατ' ισχυρισμό τους, αχρεωστήτως και μετά από εξαναγκασμό ή και εκβιασμό είχαν καταβάλει.

Η Εναγόμενη Εταιρεία, στην υπεράσπισή της, είχε ισχυριστεί πως δικαιωματικά και νόμιμα αλλά και βάσει των όρων της συμφωνίας δανείου είχε χρεώσει το ποσό των €64.995,83- ως διοικητικά έξοδα ή και δαπάνες ή και ζημιές ή και υποχρεώσεις που συμπεριλάμβαναν και την απώλεια κέρδους, επισημαίνοντας πως ουδέποτε είχε εκβιάσει ή υποχρεώσει τους Ενάγοντες στην καταβολή του συγκεκριμένου ποσού. Βασικό σημείο θεμελίωσης του επαναλαμβανόμενου ισχυρισμού συνιστούσε ο όρος (8) της Σύμβασης δια του οποίου προβλεπόταν πως, οι Ενάγοντες δικαιούνται σε πρόωγη εξόφληση του δανείου, σε οποιοδήποτε χρόνο πριν τη λήξη της συμφωνίας, με την επίδοση γραπτής ειδοποίησης τερματισμού προς την Εναγόμενη και ότι σε τέτοια περίπτωση, οι Ενάγοντες θα δικαιούνταν σε μείωση του συνολικού κόστους της πίστωσης με την επιφύλαξη της αφαίρεσης των διοικητικών εξόδων από τους Εναγόμενους των διοικητικών εξόδων.

Το νομικό ζήτημα που το δικαστήριο κλήθηκε να κρίνει εντοπίζεται στο κατά πόσον δυνάμει της σύμβασης δανεισμού, είχε το δικαίωμα η Εναγόμενη Εταιρεία να χρεώσει το ποσό των €64.995,83-, ως διοικητικά έξοδα.

Γ. Αξιολόγηση Μαρτυρίας

Το Δικαστήριο, αξιολογώντας τα στοιχεία που είχαν τεθεί ενώπιον του, μεταξύ άλλων,

επανάλαβε πως, σε τέτοιου είδους αστικές υποθέσεις, η απόδειξη κρίνεται με βάση το ισοζύγιο των πιθανοτήτων, ενώ εναπόκειται στους ενάγοντες να αποδείξουν τους ισχυρισμούς τους για την αξίωσή τους⁽¹²⁾ και επεσήμανε πως βασικό κριτήριο συνιστά η προσκόμιση επαρκών αποδεικτικών στοιχείων, εκ μέρους του διαδίκου που φέρει το βάρος της απόδειξης, που να δεικνύουν πως «η θέση ή η εκδοχή του είναι πιο πιθανή παρά όχι (is more probable than not)⁽¹³⁾».

Λαμβάνοντας υπόψιν τα πιο πάνω, το δικαστήριο, μετά τη λήξη της ακροαματικής διαδικασίας, προέβη σε αξιολόγηση της συμπεριφοράς και των καταθέσεων αμφοτέρων των μαρτύρων, «βάσει του περιεχομένου, της ποιότητας, της πειστικότητας και της μεταξύ τους σύγκρισης»⁽¹⁴⁾, προκειμένου να εξαγάγει την απόφασή του.

Εδραζόμενο στο γεγονός της αδυναμίας συγκεκριμενοποίησης και σαφούς επεξήγησης του όρου «διοικητικά έξοδα», όπως επίσης και στην αόριστη, συγκεκριμένη και ανεπαρκή αιτιολόγηση του τρόπου υπολογισμού του ποσού από έναν οργανισμό που εκτελεί χρηματικές συναλλαγές, κατέληξε στο συμπέρασμα πως το ποσό των €64.995,83- είχε καθοριστεί αυθαίρετα και δεν συνιστούσε δίκαιο και εύλογο ποσό για τα διοικητικά έξοδα που, κατ' ισχυρισμό, είχε επωμιστεί η Εναγόμενη Εταιρεία.

Δ. Νομική Πτυχή

Το νομικό ζήτημα στην εν λόγω υπόθεση αφορούσε το κατά πόσο δυνάμει της συμβατικής σχέσης δανεισμού που είχε προκύψει μεταξύ των συμβαλλομένων, είχε το δικαίωμα η Εναγόμενη Εταιρεία να προβεί στη χρέωση του ποσού των €64.995,83- κάτω από το κονδύλι των διοικητικών εξόδων.

Το δικαστήριο, προκειμένου να προβεί στην ερμηνεία της σύμβασης, αναφέρθηκε στις σχετικές με την ερμηνεία των προνοιών ενός εγγράφου νομολογιακές αρχές δυνάμει των οποίων απαιτείται να κριθεί, συνολικά και με

"Η Εναγόμενη Εταιρεία, στην υπεράσπισή της, είχε ισχυριστεί πως δικαιωματικά και νόμιμα αλλά και βάσει των όρων της συμφωνίας δανείου είχε χρεώσει το ποσό (...) επισημαίνοντας πως ουδέποτε είχε εκβιάσει ή υποχρεώσει τους Ενάγοντες."

συμμετρικότητα⁽¹⁵⁾, η γραμματική ερμηνεία της λέξης ή φράσης που χρησιμοποιήθηκε δεδομένων των σιοπών που αποκαλύπτονται από τη συμφωνία στο σύνολό της⁽¹⁶⁾, καθώς επίσης και οι όροι της σύμβασης βάσει της έννοιας που μεταδίδεται εκ του κειμένου στον μέσο λογικό άνθρωπο⁽¹⁷⁾. Ακολουθώντας, προέβη σε ανάλυση των δεδομένων και των τεκμηρίων που είχαν τεθεί ενώπιόν του υποδεικνύοντας ότι δεν είχε επιχειρηθεί κατάδειξη οιασδήποτε ζημιάς ή δικαιολόγηση του ισχυρισμού κάλυψης διοικητικών εξόδων και ότι, η μαρτυρία της Εναγομένης καταδείκνυε πως «ούτε οι ίδιοι δεν ήξεραν γιατί ζητούσαν τις €64.995,83- ή για πιο λόγο θα τις εισέπρατταν». Εν τέλει, μολονότι αναγνώρισε το δικαίωμα της Εναγόμενης Εταιρείας να χρεώσει έξοδα, απώλειες και ζημιές, που ευλόγως είχε επωμιστεί, κατέληξε στο συμπέρασμα πως ο καθορισμός του συγκεκριμένου ποσού, το οποίο ξεπερνούσε το ένα τρίτο του δανεισθέντος ποσού, για δανεισμό μόλις δύο μηνών, ελλείπει οιασδήποτε αιτιολόγησης και εφαρμογής υπολογισμού, δεν συνιστούσε λογική αποζημίωση και δεν ήταν δυνατό να θεωρηθεί ως εύλογος ή αντικειμενικά αποδεκτός.

Ως προς την επίκληση του οικονομικού εξαναγκασμού εκ μέρους των Εναγόντων σε σχέση με την καταβολή ποσού ύψους €64.995,83-, κρίθηκε αναγκαία η αναφορά στην επεξήγηση του όρου δια της αποφάσεως του Δικαστηρίου στην υπόθεση Παναγία Μυρτιδιώτισσα (το πλοίο) ν. Εμμανουήλ Σιδηρόπουλου και Δημήτρη Ζανέττου⁽¹⁸⁾, καθώς επίσης και στην πιο πρόσφατη ερμηνεία του, όπως αυτή τέθηκε στην υπόθεση Bank of India v. Riat⁽¹⁹⁾. Επιπλέον, σημειώθηκε πως, το Δικαστήριο είχε, μεταξύ άλλων παραγόντων, λάβει υπόψιν του, «τις περιβάλλουσες συνθήκες, την φύση της απειλής και κατά πόσο η συγκεκριμένη απειλή μπορούσε να θεωρηθεί ως νόμιμος τρόπος άσκησης πίεσης», ως επίσης και την άμεση αντίδραση του μέρους που είχε υποστεί την πίεση, προκειμένου να εξαγάγει την

απόφασή του, δυνάμει της οποίας οι Ενάγοντες είχαν όντως υποστεί οικονομικό εξαναγκασμό για να καταβάλουν το αυθαιρέτως καθορισμένο υπέρογκο ποσό ως διοικητικά έξοδα για δύο μήνες δανεισμού και ως εξ τούτου, βάσει της νομολογίας⁽²⁰⁾, είχαν δικαίωμα να τους επιστραφεί.

Η συνολική θεώρηση, μελέτη και αξιολόγηση των στοιχείων της υπόθεσης σε συνάρτηση με την εμπειριστατωμένη αιτιολόγηση της εκτίμησης των δεδομένων που τέθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου και τις εύστοχες και καιρίες επισημάνσεις και αναφορές στην σχετική νομολογία, καθιστούν εύλογη και αναπόδραστη την εξαγωγή τού συγκεκριμένου συμπεράσματος και την απόφαση αδιαμφισβήτητη ενδεδειγμένη και ορθή.

Ε. Η βαρύνουσα σημασία της απόφασης

Η ενδεδειγμένη μελέτη των νομικών σημείων της υπόθεσης και της επιχειρηματολογίας που χρησιμοποιήθηκε σε αυτήν καθιστά προφανή την σπουδαιότητά της δεδομένου του ότι, μπορεί να αποτελέσει νομικό έρεισμα για πληθώρα υποθέσεων που άπτονται ζητημάτων οικονομικού εξαναγκασμού και μέσο διεκδίκησης εκ μέρους δανειοληπτών, οι οποίοι τυγχάνουν εκμετάλλευσης από τα χρηματοπιστωτικά τους ιδρύματα, νοουμένου ότι πληρούνται συγκεκριμένες προϋποθέσεις βάσει των γεγονότων της κάθε υπόθεσης⁽²¹⁾. Όπως άλλωστε έχει σημειωθεί εν προκειμένω⁽²²⁾, η ευρύτητα του πεδίου τέτοιου είδους υπεράσπισης επιτρέπει την εφαρμογή του είτε πριν από την καταβολή ποσών από τον δανειολήπτη, προς ακύρωση της αξίωσης της τράπεζας για τα επίδικα επιπρόσθετα ποσά, είτε μετά, με ενδεχόμενη την αξίωση του δικαστηρίου για επιστροφή με αποζημιώσεις των επίδικων ποσών.

Ιδιαζούσης σημασίας χρήζει δε, τόσο ο υπερτονισμός της κακόπιστης, άδικης και ασυνείδητης συμπεριφοράς του προσώπου που ασκεί την πίεση ή που έχει όφελος από την άσκηση της πίεσης, που θεωρείται ως το

"Ο καθορισμός του συγκεκριμένου ποσού, το οποίο ξεπερνούσε το ένα τρίτο του δανεισθέντος ποσού, για δανεισμό μόλις δύο μηνών, ελλείπει οιασδήποτε αιτιολόγησης και εφαρμογής υπολογισμού, δεν συνιστούσε λογική αποζημίωση και δεν ήταν δυνατό να θεωρηθεί ως εύλογος ή αντικειμενικά αποδεκτός"

βασικότερο συστατικό του οικονομικού εξαναγκασμού όσο και η υπόδειξη της άσκησης πίεσης σε συμβαλλόμενο για εγκατάλειψη, ή τροποποίηση προς ζημιά των καθορισμένων συμβατικών δικαιωμάτων και προς όφελος του συμβαλλόμενου που ασκεί την πίεση, την οποία το δίκαιο θεωρεί απαράδεκτη και άδικη, ως απαραίτητης προϋπόθεσης εφαρμογής του δόγματος⁽²³⁾.

3. Η ιδέα της οικονομικής προσέγγισης όπως αντανακλάται στο Δίκαιο των Συμβάσεων

Η ιδέα της οικονομικής προσέγγισης στο δίκαιο σκοπεί στην αποτελεσματική ρύθμιση των πολύπλοκων πλέον οικονομικών, επιχειρησιακών και εμπορικών δραστηριοτήτων και σχέσεων που άπτονται της καθημερινότητάς μας και τυγχάνει ενδεδειγμένης επεξεργασίας και εφαρμογής στο δίκαιο των Συμβάσεων, το οποίο συνιστά τη βάση του οικονομικού δικαίου και τον σπουδαιότερο, κατά πολλούς, κλάδο σε όλες τις έννομες τάξεις⁽²⁴⁾. Έχοντας ως πρώτιστο σκοπό την ενθάρρυνση και διευκόλυνση των οικονομικών συναλλαγών, το δίκαιο των συμβάσεων υποστηρίζει και ρυθμίζει την ανταλλαγή υποσχέσεων προς ικανοποίηση των επιθυμιών των μερών, χωρίς ωστόσο να δύναται να προβεί στην εξάλειψη του ενδεχομένου εκδήλωσης μιας οπορτουνιστικής συμπεριφοράς εκ μέρους του ενός εκ των συμβαλλομένων που ενδέχεται να καταστήσει μία αρχικώς ισομερή διαπραγματευτική σχέση σε ιδιαίτερα ανισομερή, κυρίως στην περίπτωση κατά την οποία το ένα μέρος έχει επενδύσει στην εκτέλεση της σύμβασης και κινδυνεύει να υποστεί μεγάλες απώλειες από τη μη ή πλημμελή εκπλήρωσή της⁽²⁵⁾.

Η σύναψη και η διεκπεραίωση συμβάσεων, επεκτεινόμενη πέραν του πλαισίου των επιχειρήσεων και του εμπορίου, συνιστά ωστόσο αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινής ζωής των καταναλωτών και των φυσικών προσώπων. Σε κάθε περίπτωση, το

ισχύον νομικό σύστημα επιβάλλεται να παρέχει έννομη προστασία η οποία, πέραν της απόδοσης θεραπειών στα συμβαλλόμενα μέρη μετά τη σύναψη της σύμβασης, θα πρέπει να επεκτείνεται και στον έλεγχο της δράσης των μερών κατά το στάδιο της διαπραγματεύσεως και συνομολόγησης της σύμβασης⁽²⁶⁾ προκειμένου να αντιμετωπίζονται, κατά τρόπο καιρικό και ουσιαστικό, ζητήματα οικονομικού (και όχι μόνο) δικαίου και να περιορίζονται τα φαινόμενα αυθαιρεσίας που πλήττουν τη σιγουριά και τη σταθερότητα που απαιτούν οι συναλλαγές.

4. Φιλοσοφία του καθεστώτος

“Όπως ο ήπιος καιρός θρέφει τα αγριόχορτα, έτσι και η επιείκεια κάνει πιο ασύδοτους τους κλέφτες”⁽²⁷⁾ υποδεικνύει ευθαρσώς ο Σαίξπηρ και εμφανίζει πως “ο νόμος δεν πρέπει να καταστεί σιμάχτρο που το στήνουνε για να φοβίσουνε τα όρνια και μένει ακίνητο ωστόσο αυτά το συνηθίσουν και να κουρνιάζουν μέσα του αντί να το φοβούνται”⁽²⁸⁾ δεικνύοντας την αδήριτη χρεία θέσπισης αυστηρών νόμων αλλά και τη δυνατότητα προσαρμογής τους στα νέα δεδομένα που διαμορφώνονται αδιαλείπτως, προς εκσυγχρονισμό και ουσιαστικότερη διεκπεραίωση ή επίλυση αναφύομενων ζητημάτων.

Όπως έχει διαφανεί, επίκεντρο του οικονομικού εξαναγκασμού δεν συνιστά η ανυπαρξία ελευθερίας βούλησης αλλά η χρήση αθέμιτων μέσων εκ μέρους του έτερου συμβαλλόμενου. Η άσκηση πίεσης θεωρείται ένα εξ αυτών, ενώ το κατά πόσο η πίεση κρίνεται ως θεμιτή (legitimate) ή αθέμιτη (illegitimate) αποτελεί το πλέον καθοριστικό σημείο εξακρίβωσης της ύπαρξης οικονομικού εξαναγκασμού, μολονότι σημειώνεται πως δεν υπάρχει και δεν δύναται να προκύψει επαρκής διατύπωση της έννοιας «αθέμιτη»⁽²⁹⁾.

Η αδυναμία του Άρθρου 15 του περί Συμβάσεων Νόμου, Κεφ. 149 να καλύψει ευρύ φάσμα συμβάσεων, δηλοί την ανάγκη προσφυγής στην νομολογία προς αντιμετώπιση

"Η κακόπιστη, άδικη και ασυνείδητη συμπεριφορά του προσώπου που ασκεί την πίεση ή που έχει όφελος από την άσκηση της πίεσης θεωρείται ως το βασικότερο συστατικό του οικονομικού εξαναγκασμού."

των ζητημάτων του οικονομικού εξαναγκασμού. Και παρότι, αναντιρρήτως, η υφιστάμενη νομοθεσία και νομολογία πρέπει να συνιστά τον ακρογωνιαίο λίθο επί του οποίου θα εδραστεί η απόφαση, ωστόσο αυτό το γεγονός δεν πρέπει να καταλύει ούτε το δικαίωμα αναθεώρησης, τροποποίησης ή κατάργησης αναχρονιστικών διατάξεων και αποφάσεων, ούτε το δικαίωμα υιοθέτησης ή καθιέρωσης καινοτόμων προσεγγίσεων προς κάλυψη της προβληματικής ή των κενών που δημιουργούνται από τυχόν διφορούμενους όρους, αοριστίες και ασάφειες.

περιρρέουσα κατάσταση της κοινωνίας μάς αφορά όλους σαν σύνολο αλλά και τον καθένα ξεχωριστά, καθιστώντας εύστοχη, ουσιώδη και επιβεβλημένη την παραινετική υπόδειξη του Butler: “Ο κόσμος θα κυβερνιέται πάντα από το ατομικό συμφέρον. Μάταια κάθε προσπάθεια για να τον αλλάξουμε. Να προσπαθήσουμε μόνο να εναρμονίσουμε το ατομικό συμφέρον, όσο μπορούμε περισσότερο, με αυτό των συνανθρώπων μας”⁽³⁰⁾.

∴∴∴∴

5. Επίλογος

Τα δικαιικά συστήματα και τα νομικά δόγματα εμφορούνται από το αξιακό σύστημα και αντικατοπτρίζουν τις ιδεολογικές αρχές, τα φρονήματα και τις πεποιθήσεις της εκάστοτε κοινωνίας. Ο «εξαναγκασμός» ως απλός όρος διαπνέεται από το στοιχείο της ιδιοτελούς, αριβιστικής διάθεσης και της τάσης επιβολής της θέλησης του ενός προς επίτευξη κυριαρχίας επί της θελήσεως του άλλου. Ο όρος «οικονομικός» προσθέτει στο συλλογισμό το στοιχείο του χρήματος, το οποίο, σε μια συνδυαστική θεώρηση με τον όρο του «εξαναγκασμού» παραπέμπει ευθέως και αβίαστα στην επιδίωξη του προσπορισμού χρηματικού κέρδους με αθέμιτα μέσα και κυρίως εις βάρος των αδυνάτων.

Η εκμετάλλευση των αδυνάτων από τους ισχυρούς συνιστά ένα ανέναο φαινόμενο που απλώνει τα πλοκάμια του σε κάθε θεατή ή αθέατη πτυχή της ζωής μας και πέραν των όποιων καλών προθέσεων και εγχειρημάτων εντοπίζονται για πάταξή του, εντούτοις εδραιώνεται και λαμβάνει διάφορες μορφές, συμπεριλαμβανομένης και αυτής του οικονομικού εξαναγκασμού. Η ακόρεστη μανία απόκτησης υλικού πλούτου και η εξωφρενική τάση επιδίωξης της ευμάρειας θρέφουν την απληστία εξοβελίζοντας κάθε ίχνος ανθρωπιάς. Αναζητώντας τις ρίζες του κακού, άφρευτα εξάγεται το συμπέρασμα ότι, η ευθύνη για την

"Ο όρος «οικονομικός» προσθέτει στο συλλογισμό το στοιχείο του χρήματος, το οποίο, σε μια συνδυαστική θεώρηση με τον όρο του «εξαναγκασμού» παραπέμπει ευθέως και αβίαστα στην επιδίωξη του προσπορισμού χρηματικού κέρδους με αθέμιτα μέσα "

Σημειώσεις

1. Man's capacity for justice makes democracy possible, but man's inclination to injustice makes democracy necessary
2. Πλούταρχος, Βίοι Παράλληλοι: Πύρρος (§12)
3. Γεώργιος Κούτσας ν. Δήμος Λευκωσίας [1989] 1Ε Α.Δ.Δ. 516
4. Άρθρο 15, του περί Συμβάσεων Νόμου, Κεφ.149
5. Άρθρο 18, του περί Συμβάσεων Νόμου, Κεφ.149
6. Πολυβίου, Γ.Π., 2014. Το Δίκαιο των Συμβάσεων: Εξαναγκασμός. Εκδόσεις: Χρυσάφινης και Πολυβίου, Τόμος Α, σσ. 284-286.
7. North Ocean Shipping Co Ltd v. Hyundai Construction Co Ltd, The Atlantic Baron [1978] 3 All E.R. 1170, Ραο On v. Lan Yiu [1979] 3 All E.R. 65, Universe Tankships Inc of Monrovia v. International Transport Worker's Federation [1982] 2 All E.R. 67, Atlas Express Ltd v. Kafco (Importers and Distributors) Ltd [1989] 1 All E.R. 641, CTN Cash and Carry Ltd v Gallaher Ltd [1994] 4 All ER 714
8. Barton v Armstrong [1976] AC 104, Occidental Worldwide v Skibs A/S Avanti (The Siboen and The Sibotre) [1976] 1 Lloyd's Rep. 293
9. Γεώργιος Κούτσας ν. Δήμος Λευκωσίας. Ό.π.
10. Παναγία Μυρτιδιώτισσα (το πλοίο) ν. Εμμανουήλ Σιδηρόπουλου κ.ά., (1998) 1 Α.Α.Δ. 1000.
11. Αρ. Αγωγής 2784/10, 26/92014
12. Αναφορά στην απόφαση Demil Imports Exports ν. Ζήνων Κωνσταντινίδης (2011) 1Α Α.Α.Δ. 462
13. Μπούλος Μαροσέλ ν. Λαϊκής Κυπριακής Τράπεζας Λτδ, ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΦΕΣΗ ΑΡ. 10636, 30.11.2001. Βλ. επ. κατ' υπόδειξη του Δικαστηρίου: Phipson on Evidence, 14th Edition, para 4-38 και Αθανασίου κ.ά. ν. Κουνούνη (1997) 1(B) ΑΑΔ 614, όπου γίνεται και εκτενής ανασκόπηση της νομολογίας.
14. Ομήρου ν. Δημοκρατίας (2001) 2 Α.Α.Δ. 506.
15. Saab κ.α. ν. The Holy Monastery of Ayios Neophytos (1982) 1 C.L.R. 499, Θεοδούλου ν. Ασπίς Πρόνοια Ανώνυμη Ασφαλιστική Εταιρεία Ζωής (1997) 1 (Γ) Α.Α.Δ. 1551, Αλεξάνδρου Κωμοδρόμου κ.α. (1997) 1(A) Α.Α.Δ. 576, Θεολόγου κ.α. ν. Κτηματικής Εταιρείας Νέμεσις Λτδ (1998) 1(A) Α.Α.Δ. 407. Βλ. επ. Halsbury's Laws of England, 3η Έκδοση, Τόμος 11, παρ. 638-672 και υποθέσεις αντίστοιχων υποσημειώσεων.
16. Τρύφωνας Χαραλάμπους κ.α. ν. Liberty Life Insurance (2011) 1 G ΑΑΔ 1739.
17. Maison Jenny Ltd v. Krashias Footwear Industry Ltd (2002) 1B ΑΑΔ, Θεολόγου ν. Κτηματική Νέμεσις Λτδ (1998) 1 Α.Α.Δ. 407.
18. Βλ. supra 10. Επίσης βλ. Jougleux, P., 2011. Στοιχεία Κυπριακού Ενοχικού Δικαίου. Ο εξαναγκασμός και η ψυχική πίεση: Ο οικονομικός εξαναγκασμός. Εκδόσεις Σάκκουλα: Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σ.56.
19. Bank of India v. Riat [2014] EWHC 1775 (CH).
20. Contor Index Ltd v. Shortfall [2002] All ER (D) 16, Burmah Oil Co Ltd v. Bank of England [1979] 3 All

- ER 700, σσ. 729- 730 και Chesire, Fifoot & Furnstone's Law of Contract, 15η εκδ, σ. 388.
21. Universe Tankships in Monrovia v. International Transport Workers Federation [1982] 2 All ER 67, Lord Scarman: "In life, including the life of commerce and finance, many acts are done 'under pressure', sometimes 'overwhelming pressure', but they are not necessarily done under duress. That depends on whether the circumstances are such that the law regards the pressure as legitimate."
22. Χριστοφίδης, Γ. Cited in Χαραλάμπους, Χ., 2014. Πεδίων δόξης λαμπρόν. Εφημερίδα η σημερινή. <http://www.sigmalive.com/simerini/business/166854/pedion-doksis-lampron> (Accessed 24 April 2015)
23. 1Ε Α.Δ.Δ. 516, ό.π. Βλ. Επ. Αρ. Αγωγής 2784/10, 26/92014, ό.π.
24. Χατζής, Ν. Α., 2003. Διάλεξη στο Πανεπιστήμιο της Βιέννης (Σεπτέμβριος 2001). Η οικονομική ανάλυση του Δικαίου των Συμβάσεων, σσ.4-5. http://old.phs.uoa.gr/~ahatzis/Hatzis_contract.pdf (Accessed 24 April 2015)
25. Lon L. Fuller & William R. Perdue, Jr., «The Reliance Interest in Contract Damages» [1ο μέρος: 46 Yale Law Journal 52 (1936), 2ο μέρος: 46 Yale Law Journal 373 (1937)]. Richard B. Craswell, «Offer, Acceptance, and Efficient Reliance», 48 Stanford Law Review 481 (1996). Cited in Χατζής, Ν.Α., ό.π.
26. Πολύβιος Γ.. Πολυβίου. Ό.π. Τόμος Β, σσ. 897-898.
27. William Shakespeare, 1951. Henry VI, Part III, Scene VI. Clifford: "For what doth cherish weeds but gentle air? And what makes robbers bold but too much lenity?"
28. William Shakespeare, 1603-1604. Measure for Measure, Act II. Scene I. Angelo: "We must not make a scarecrow of the law, setting it up to fear the birds of prey, and let it keep one shape, till custom make it their perch and not their terror."
29. DSDN Subsea Ltd v. Petroleum Geo-Services ASA [2000] BLR 530.
30. The note-books of Samuel Butler. The world (iv): "The world will always be governed by self-interest. We should not try to stop this, we should try to make the self-interest of cads a little more coincident with that of decent people." P.27.